

ҚР БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ГЕОГРАФИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒАТТЫ ПАЙДАЛАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
КАРТОГРАФИЯ ЖӘНЕ ГЕОИНФОРМАТИКА КАФЕДРАСЫ
ГЕОДЕЗИЯ ЖӘНЕ КАРТОГРАФИЯ МАМАНДЫҒЫ

7-дәріс
Прецессия және нутация.

Орындаған: Ұзақ Ш.Қ.
Тексерген: Мадимарова Г. С.

Жоспар

- Прецессия құбылысы.
  - Нутация құбылысы.
-

Эклиптика -лат. ecliptica, грек. ekleipsis – тұтылу – Күннің (дәлірек айтқанда оның центрінің) көрінерлік жылдық қозғалысы өтетін (болатын) аспан сферасының үлкен дөңгелегі. Шындығында бұл қозғалыс – Жердің Күнді айнала қозғалысының көрінісі. Сондықтан Эклиптиканы аспан сферасының Жердің орбита жазықтығымен қиылысу шеңбері деп те қарастыруға болады. Эклиптика зодиак шоқжұлдыздары арқылы өтеді. Эклиптика жазықтығы – аспан координаттарының эклиптикалық жүйесіндегі негізгі жазықтық.

Күн жүйесіндегі көп планеталар да күннің айналуымен бір бағытта, эклиптика жазықтығына жақын қозғалады.

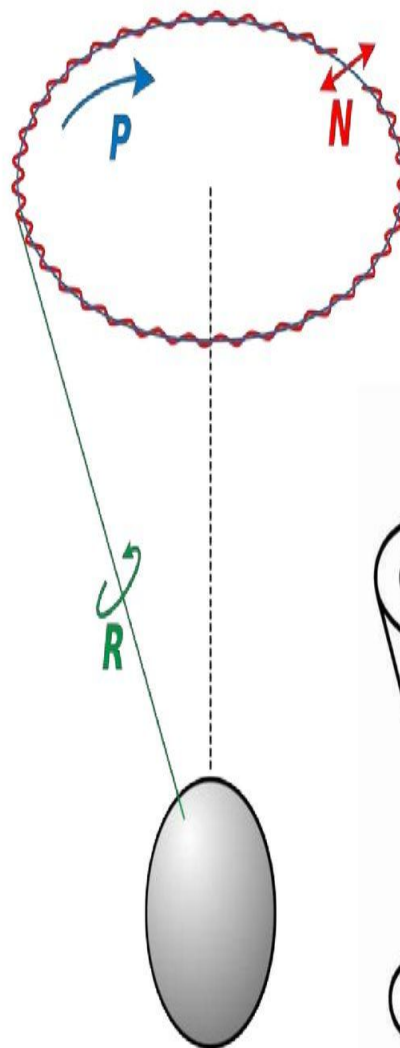
Эклиптика жазықтығының кезендік өзгерулерімен байланысты астрономиялық құбылыстар.

Прецессия

Нутация

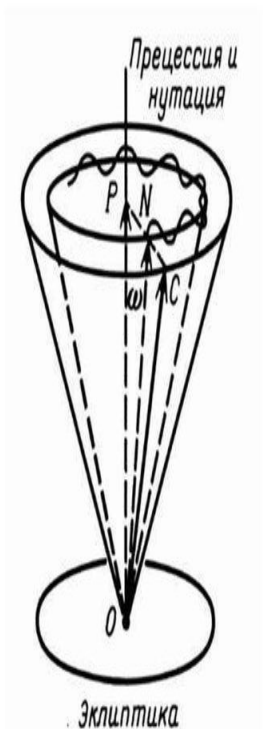

Прецессия және нутация — Жердің айналу осінің және эклиптика жазықтығының кезендік өзгерулерімен байланысты астрономиялық құбылыстар.

Нутация

- N** – нутация
- P** – прецессия
- R** – вращение

Под лицензией CC BY-SA 3.0 с сайта Викисклада - <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Precession.svg#/media/File:Precession.svg>

Прецессия - деп жұлдыздарға байланысты көктемгі түн мен күн теңесу нүктесінің жылжуын айтады.

Прецессия

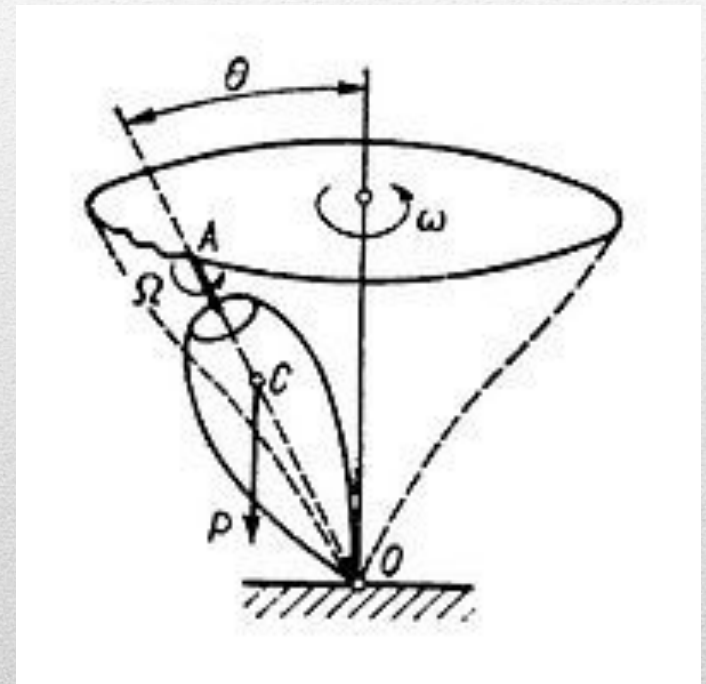

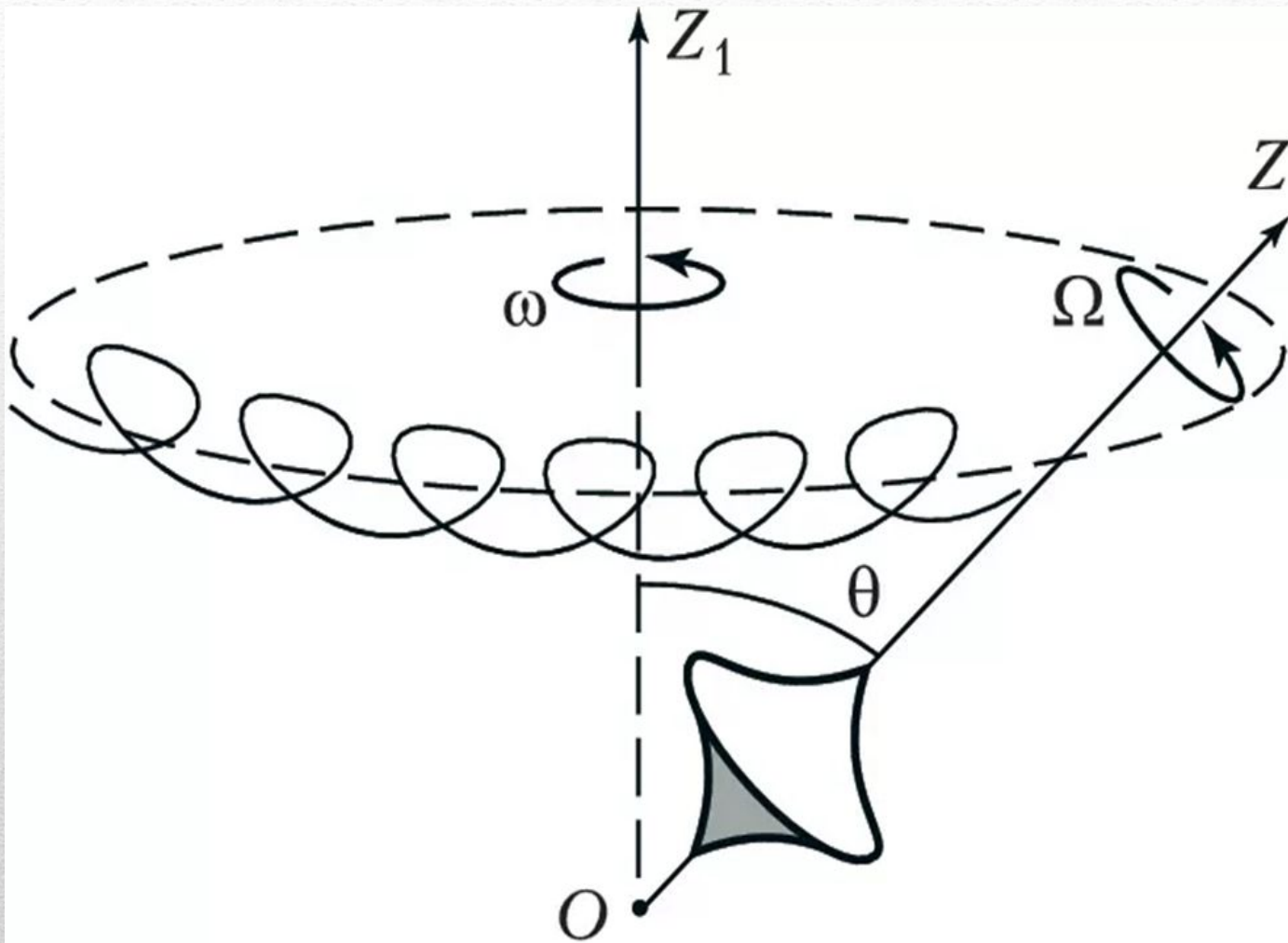
- Ол эклиптика бойынша, Күннің жылдық қозғалыс көрінісіне қарсы болады. Сол себепті Күн, жұлдыздар арасындағы бір орнына оралу уақытына қарағанда, сол арқылы жыл сайын ерте өтеді. Жалпы жылдық прецессияның шамасы (Ньюкомб бойынша) $50''$, $2564'' + 0''$, $02223''T$, мұндағы $T = 1900,0$ жылдан тропикалық жүзжылдықтар саны. Әлем осінің прецессиялық қозғалысы нәтижесінде әлем полюстерінің әрқайсысы аспан сферасында, әрбір 26000 жыл сайын центрі эклиптика осінде болатын, радиусы шамамен $23^\circ 5'$ кіші шеңбер жасайды.
-

Нутация

Прецессиялық қозғалыстан басқа әлем осі Ай орбитасы жазықтығының жылжуы әсерінен кішігірім өзгеріске түседі. Соның нәтижесінде полюстер аспан сферасында шамамен 18,6 жыл кезеңдер сайын жартылай осьтері $9''$, $2'$ және $6''$, 9 болатын эллипстер бейнелейді. Осы кішігірім өзгерістер нутациялық өзгерістер деп аталады.

- Нутация (лат. nutatio – тербеліс) – қатты дене қозғалысының прецессиясымен қабаттаса жүретін құбылыс.
  - Нутация нәтижесінде дененің айналу осі мен прецессия болатын осьтің арасындағы бұрыш өзгеріп отырады. Бұл бұрыш нутация бұрышы деп аталады. Ауырлық күшінің (P) әсерімен қозғалатын гироскоптағы (зырылдауықтағы) нутация гироскоп осінің тербелісі болады. Гироскоптық жүйенің нутациясы дегеніміз – амплитудасы аз, жиілігі көп болатын жүйе қалпын анықтайтын бұрыштардың периодтық өзгерісі. Үйкеліс салдарынан нутациялық тербеліс тез өшеді. Содан кейін гироскоп таза прецессиялық қозғалыс жасайды.
-